

Vásári tánc

„Három a tánc!” címet viselte a Városi Képtár – Deák Gyűjtemény 2002. évi legsikeresebb kiállítása, mely az 1686 és 1940 közti magyarországi táncábrázolásokat mutatta be. Az izgalmas képzőművészeti anyag az idei esztendőben a szegedi Móra Ferenc Múzeumban is bemutatásra került. A kiállítás különlegessége, hogy először ad képet igényesen, együtt a késő középkortól a II. világháborúig terjedően a honunkbeli táncábrázolásokról. Ez alkalomból közölt interjút a Magyar Nemzet 2003. augusztus 16-i száma Nagy Zoltánnal, a fehérvári intézmény igazgatójával, a kiállítás rendezőjével. Az interjúban a fehérvári művészettörténész többek között arra hívta fel a figyelmet, hogy a tánckutatásnak érdemes a közelebbi-távolabbi múlt történelme felé fordulnia. Egy beszélgetésünk során pedig megemlítette, hogy magángyűjteményekben még további, eddig nem publikált táncábrázolások lelhetők fel.

Valószínűleg az utóbbi kategóriába sorolható az Illustrierte Zeitung 1877. február 3-i számában megjelent von Elliot rajza után készült fametszet. A táncot is megjelenítő kép az alája írt szöveg szerint a „Képek Magyarországról” sorozatból való, a „Debreceni éves vásáron” címet viseli.

Az Illustrierte Zeitung a legrégebbi német képes, azaz illusztrált hetilap volt, melyet J. Weber 1843-ban alapított az angol Illustrated London News mintájára. Az újság különleges értékét a művészi kivitelű fametszetek adták, melyek németországi, európai, sőt azon kívüli eseményeket, tájakat ábrázoltak. Közülük a jobbakat 1879 óta évenként összegyűjtve meg is jelentették Meisterwerke der Holzschnidekunst címen. Így jelenhetett meg a már említett debreceni nagyvásár is keménypapírra nyomtatva. Utólag aztán – ki tudja, kik és mikor – az általam ismert példányt ki is színezték.

Az újság nem véletlenül választotta a debreceni országos vásár ábrázolását. Nagyságánál, jelentőségénél és érdekességénél fogva a döntés indokolt volt. Az 1880-as évekig Debrecen város évi hat vásárt tartott, egyet-egyet 15 napig. (Ezután csökkentették: évi négy vásár, egyenként 9 napig.) Az 1870-80-as években ugyan megkezdődött a vásárok hanyatlása, de még mindig fél országra szóló eseménynek számítottak, melyeket az Alföldről, a Felvidékről és Erdélyből egyaránt ezrek látogattak. Áru-, állat- és kirakodóvásárt egyaránt magukban foglaltak. Méltán mondogatták az időben: „Aki a hegyaljai szüretet és a debreceni nagyvásárt nem látta, semmit sem látott!”

A fametszeten a vásár jellegzetes kellékei, alakjai, pillanatai láthatók, valóságghűen, mégis figyelemfelhívóan megörökítve. Távolban a város egy részének sziluettje. A kép hátsó részében az árusok sátrai, ernyői, melyek a portéka védelmét szolgálták és árnyékot adtak. Még mindig a háttérben állatok várnak új gazdájukra. Aztán a tömeg, melyből tipikus figurák és csoportok válnak ki. A kép előterében két kéregető cigányasszony rohan meg gyerekeivel egy jómódú, talán arisztokrata társaságot. Tőlük nem messze két pásztorember – földig érő subában, illetve szűrben – tartózkodó méltósággal figyeli a mulatók csoportját. Mindkettőjük tekintélyes pipát tart, ráadásul egyikük vállán ostor, kezében bot, amire támaszkodik. Előtte ülő kutyája parancsát várja. A kép egyik oldalán kádártermékek kocsin, a másikon egy asszonyosság nagy fazekakkal.

A metszet megörökíti a táncot is, melyhez a zenét hegedűs – brácsás – cimbalmos összetételű (valószínűleg cigány) banda szolgáltatja. Előttük férfiak, nők táncolnak. Különösen feltűnő a kép közepén az egymással szemben táncoló két férfi és két nő. A férfiak bőgatyában, borjúszájú ingben, mellényben, csizmában. Viseletüket kalap egészíti ki, melyet egyikük nagy jókedvvel a kezében fog. Mindegyikük táncoló mozdulata egy sarkazó figurát mutat. A velük (illetve a nézővel) szemben táncoló két nő, valószínűleg

menyecske feje kendővel, illetve főkötővel fedett. Egyikük mezítláb, a másik csizmában járja. Viseletükhöz ing, mellen átkötött kendő, szoknya, kötény tartozik. Ez utóbbit a mezítlábas asszony félrehúzva úgy viseli, hogy ne zavarja a táncban. Csizmás társa kezében magasba emelt, borral töltött üvegkancsó és pohár. Mindegyik nőt tánclépés közben ábrázolta a rajzoló, egyikük oldalra mozog. A négy táncos nem kapaszkodik össze, úgy tűnik nem is érintik egymást. Hogy mit táncolnak, az nem derül ki egyértelműen. Talán **ugróst** vagy **csárdást** járnak. Mögöttük további táncoló-mulató figurák láthatók többé-kevésbé. Az egyik táncos díszes kulacsot emel a magasba, mellette egy férfi és egy nő táncközbeni kézfogását látjuk – fejmagasságban.

A négy, viszonylag jobban látható táncost együtt nézegettük néptáncos fiammal, Andrással, majd Botos József néptánc koreográfus véleményét is kikértem. Mire jutottunk?

Egyrészt arra, miszerint elképzelhető, hogy a hajdani vásár jókedvű résztvevői **ugróst** járnak, mely a magyar tánckincs régi stílusrétegéhez tartozik. Altípusa lehetett férfi-, női-, illetve vegyestánc, amit jártak szólóban, párosan és csoportosan. Gyakori volt benne az összefogódzás nélküli táncolás. Mindez az ugrós ábrázolását erősíti, ahogy az is, hogy Debrecen környékén szintén járták, **oláhos** és **kondástánc** néven ismerték az említett táncot.

Ám azt is megállapítottuk, nem kizárt, hogy **csárdást** látunk. A magyarság ezen híressé vált tánca az új stílusú táncok körébe tartozik. A nemzeti táncstílus megtestesítője, kialakulása a nemzeti romantika korához köthető.

Páros tánc, melynek kelet-magyarországi változatainál igen jellemző a külön táncolás. Így a férfi erőteljesebben figurázhat, a nőnek pedig lehetősége van a csalogatásra (a szerelmi-udvarló karaktert adó eltávolodásra, közeledésre, kerülgetésre). Az ábrázolás nyomán így a csárdásra is joggal gondolhattunk.

Az Illustrierte Zeitung fametszete a hajdani magyar népiéletet igen szépen mutatja be. Tudomásom szerint a kutatás erre a fametszetre eddig még nem

figyelt fel. Tehát nem kizárt, hogy a magyar olvasók számára ez az első publikáció.

Gelencsér József

Bilder aus Ungarn: Auf dem Jahrmärkte zu Debreczin. Nach einer Zeichnung von F. v. Ellert.